YÜKSEL, AHMET–BOZPOLAT AYAN, SERAP (2026). "İsyan, Harp ve Güvenlik İkliminde Osmanlı İmparatorluğu'nun Yarım Asırlık Bir Emektarı Abdülhalim Paşa (1807/1808-1885)".
***Karadeniz Araştırmaları*. XXIII/91: 1566-1583.**

İSYAN, HARP VE GÜVENLİK İKLİMİNDE OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN YARIM ASIRLIK BİR EMEKTARI ABDÜLHALİM PAŞA (1807/1808-1885)

Ahmet YÜKSEL[*]
Serap BOZPOLAT AYAN[**]

ÖZ

Bu çalışma, 19. yüzyıl Osmanlı merkezîleşme, askerî reform ve taşra güvenliği politikaları ekseninde, imparatorluğun kriz bölgelerinde kilit görevler üstlenen Abdülhalim Paşa'nın (1807/1808-1885) çok yönlü kariyerini incelemektedir. Paşa'nın kariyeri; klasik Enderun terbiyesiyle (Kiler-i Hassa Koğuşu) yetişerek yeni kurulan Asâkir-i Nizamiye ordusunda neferlikten müşirliğe uzanan istikrarlı bir yükselişi, ayrıca geleneksel saray eğitiminin modern askerî-idarî yapıya entegre olma sürecini yansıtan özgün bir örnek olarak da dikkat çekmektedir. Araştırmada Sicill-i Ahvâl, Sicill-i Osmânî, salnameler, Tayyâr-zâde Atâ'nın anlatıları ve muhtelif arşiv vesikaları gibi farklı türden kaynaklar çapraz okumaya tabi tutulmuş, bu sayede geç Osmanlı biyografi yazımının parçalı ve çelişkili yapısının yarattığı zorluklar aşılmaya çalışılmıştır. Sonuç itibarıyla, Abdülhalim Paşa'nın ulusal ve uluslararası taltif mekanizmalarıyla taçlanan "lekesiz" ve ahlaki sicili üzerinden, 19. yüzyıl Osmanlı askerî-bürokratik elitinin kariyer mantığı, meşruiyet rejimi ve devlet hizmeti anlayışı tarihsel bir perspektifle görünür kılınmaya çalışılmıştır.
Anahtar Kelimeler: Abdülhalim Paşa, Kırım Savaşı, Zaptiye Müşiri

ABDULHALIM PASHA (1807/1808-1885) A VETERAN OF THE OTTOMAN EMPIRE FOR HALF A CENTURY, AMIDST A CLIMATE OF REBELLION WAR AND SECURITY

ABSTRACT

This study examines the multifaceted career of Abdülhalim Pasha (1807/1808-1885), who held key positions in the crisis regions of the empire, within the context of 19th-century Ottoman centralization, military reform, and provincial security policies. Pasha's career is noteworthy for its steady rise from private to marshal in the newly established Asâkir-i Nizamiye army, having been educated in the classical Enderun (Kiler-i Hassa Ward), and also as a unique example reflecting the integration of traditional palace education into the modern military-administrative structure. The research cross-references various sources, including the Sicill-i Ahvâl, Sicill-i Osmânî, yearbooks, the narratives of Tayyâr-zâde Atâ, and various archival documents, thereby attempting to overcome the difficulties created by the fragmented and contradictory nature of late Ottoman biographical writing. In conclusion, through the "immaculate" and moral record of Abdülhalim Pasha, crowned by national and international accolades, this study attempts to make visible, from a historical perspective, the career logic, legitimacy regime, and understanding of public service of the 19th-century Ottoman military-bureaucratic elite.
Keywords: Abdulhalim Pasha, Crimean War, Minister of Police.

Araştırma Makalesi
Makale Gönderim Tarihi: 17.07.2026
Yayına Kabul Tarihi: 25.09.2026
[*] Prof.Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, SİVAS, ORCID ID: 0000-0001-5353-1989, E-posta: ahmetarih@hotmail.com.
[**] Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, SİVAS, ORCID ID: 0000-0003-2146-6988, E-posta: serapbozpolat@gmail.com.

Giriş

19. yüzyıl Osmanlı devlet yapısı; merkezîleşme, askerî reform, taşra güvenliği, isyanların bastırılması ve sınır bölgelerinde kriz yönetimi gibi birbiriyle iç içe geçmiş başlıklar etrafında şekillenmiştir. Bu dönemin tarihi sadece mevcut olaylar üzerinden olduğu kadar, dönüşümleri sahada taşıyan askerî ve idarî şahsiyetler üzerinden de okunmalıdır. Çünkü modernleşme süreçleri, ancak onları uygulayan, yorumlayan, kriz anlarında sevk ve idare eden devlet adamlarının meslekî güzergâhları izlenerek tarihsel olarak görünür hâle gelir. Bu süreçte öne çıkan devlet adamlarının kariyerleri, şahsî hikâyeler olmanın yanı sıra Osmanlı bürokratik-askerî düzeninin hangi insan tipini, hangi eğitim kanallarını ve hangi sadakat biçimlerini ödüllendirdiğini göstermesi bakımından da önem taşır. Abdülhalim Paşa bu açıdan mühim bir örnektir. Klasik saray terbiyesiyle yetişip Tanzimat devrinin modernleşen askerî-idarî yapıları içinde yükselen, savaş cephelerinden iç güvenlik krizlerine, zaptiye teşkilatından müşirlik ve meclis üyeliklerine kadar geniş bir faaliyet alanına yayılan kariyeriyle dikkat çekmektedir.

Abdülhalim Paşa'nın biyografisi, bir başka açıdan daha önemlidir: onun kariyeri imparatorluğun kriz coğrafyaları üzerinden ilerlemektedir. 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin Balkan cephelerinden İşkodra ve Trablusgarp tarafındaki isyanlara, Bükreş ve Memleketeyn'deki hassas güvenlik ortamından Havran'daki karışıklıklara, Kırım Savaşı'ndaki Rumeli ve Tuna hattından Şam ve Cebel-i Lübnan krizine, Girit, Yanya ve Yunan hududu güvenliğinden IV. Ordu müşirliğine, Arabistan müşirliğinden Meclis-i Vâlâ, Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî ve Ayan üyeliğine ve Zaptiye müşirliğine kadar farklı görevlerle karşımıza çıkması, Abdülhalim Paşa'yı başarılı bir devlet adamı ve kumandan olmasının ötesinde, imparatorluğun "olağanüstü hâl adamı" olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Bu yorum, özellikle savaş, isyan, zaptiye, sınır güvenliği ve yüksek meclis memuriyetleri arasında dolaşan meslekî yaşantısı dikkate alındığında daha da güç kazanmaktadır.

Bu çalışma, Abdülhalim Paşa'nın hayatını ve kariyerini birincil ve ikincil nitelikteki farklı kaynak gruplarını birlikte kullanarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Sicill-i Ahvâl kaydı, Sicill-i Osmânî, Tayyâr-zâde Atâ'nın anlatısı, Mehmed Süreyya'nın kayıtları, devlet salnâmeleri, Basiret gazetesi ve muhtelif arşiv belgeleri bu biyografinin temel malzemesini oluşturmaktadır. Söz konusu kaynaklar çoğu zaman birbirini desteklemekle birlikte, bazı tarihlerde, görev sürelerinde, tayin gerekçelerinde ve memuriyetlerin sona eriş biçimlerinde farklı kayıtlarla karşılaşılabilmektedir. Ancak bu durum, çalışmanın önünde bir engel oluşturmamakta, aksine geç Osmanlı biyografi yazımının çalışma biçimini anlamak için önemli bir imkân sunmaktadır. Zira bir devlet adamının hayatını yalnız tek bir sicil veya tek bir kronik metin üzerinden yazmak, kariyerin çok aşamalı yapısını görünmez kılabilir. Abdülhalim Paşa örneği, farklı türden kayıtların çapraz okunmasının ne kadar gerekli olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede makale, önce Abdülhalim Paşa'nın kökeni, ailesi ve eğitimini; ardından Asâkir-i Nizamiye içindeki yükselişini; savaş ve isyan coğrafyalarındaki askerî rolünü; zaptiye ve taşra güvenliği alanındaki idari memuriyetlerini; Kırım Savaşı'yla pekişen askerî itibarını; Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî, Arabistan ordu müşirliği ve Zaptiye müşirliği gibi yüksek kriz görevlerini; daha sonra meclis üyelikleri ve son dönem mansıplarını; nihayet nişanları, karakter tasvirleri ve biyografik hafızadaki yerini incelemektedir. Böylece Abdülhalim Paşa'nın şahsında, 19. yüzyıl Osmanlı askerî-idarî elitinin kariyer mantığı, devlet hizmeti anlayışı ve meşruiyet rejimi de görünür kılınmaya çalışılacaktır.

1. Köken, Aile ve İlk Eğitim

Sicil kaydına göre Abdülhalim Paşa 1807/1808 (H. 1222)'de Giresun sancağında doğmuştur. Babası Kayıkhane Ocağı'nda sandalcı olan Sefaoğlu Ali Ağa'dır (BOA, DH.SAİDd. 1/526, s.265). Buna karşılık Mehmed Süreyya ile Tayyâr-zâde Atâ, Abdülhalim Paşa'yı "Trabzonlu" ve muteber bir isim olarak tanıtmışlardır (Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.19). İlk bakışta bu durum bir çelişki gibi görünebilir. Ancak Osmanlı biyografik literatüründe yer aidiyeti çoğu zaman idarî, bölgesel ve sosyal referansların iç içe geçmesiyle ifade edilmiştir. Bu münasebetle doğum yeri olarak Giresun'un, menşe veya tanınma coğrafyası olarak ise Trabzon'un öne çıkması, Abdülhalim Paşa'nın bölgesel aidiyetinin iki farklı kayıt usulüyle ifade edilmesi şeklinde okunmalıdır.

Abdülhalim Paşa'nın ilk eğitimi, Gümrükçü Osman Paşa'nın himayesiyle başlamıştır. Sıbyan mektebinde mukaddeme-i ulûm ve diniye okuduğu, ayrıca Türkçe kitabet ettiği kaydedilmiştir (DH.SAİDd.1/526, s.265). Böylece okuryazarlık ve yazı dili bakımından devlet hizmetine elverişli bir temel edinmiştir. Osmanlı bürokratik ve askerî dünyasında kitabet kabiliyeti, emir, rapor ve resmî dil geleneğine intibak anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla Abdülhalim Paşa'nın erken eğitim sürecinde bu niteliğin vurgulanması, ileride üstleneceği memuriyetlerle de doğrudan ilişkilidir. Kendisi henüz on bir yaşında bulunduğu sırada, 1817-1818 (H. 1223) senesinde Enderun'un Kiler-i Hassa Koğuşu'na alınmıştır. Bu gelişme onun saray hizmeti yoluyla sosyal ve ekonomik yükselişinin başlangıcı olmuştur. Bu nokta önemlidir; çünkü Enderun sıradan eğitimin çok ötesinde, imparatorluk seçkinlerinin hiyerarşik hizmet disiplini içinde yetiştirildiği bir kariyer mekanizmasıdır (Uzunçarşılı, 1984, ss.297-357). Abdülhalim Paşa da burada hem eğitim görmüş hem hizmet etmiş; dolayısıyla hayatını kazanmaya da ilk defa bu kurum içinde başlamıştır. Sicil kaydında, hizmetine karşılık kendisine haftan akçesi adı altında 85 kuruş saliye ödendiği, ayrıca beratiye, nisaniye ve ramazaniye adıyla 20'şer kuruş verildiği, veladet-i hümayunlarda da padişah ihsanına mazhar olduğu belirtilmektedir (DH.SAİDd.1/526, s.265). Halim Paşa özelinde verilen bu ayrıntılar, aynı zamanda Enderun'daki eğitimin maaş, ihsan ve hizmet ilişkileriyle örülü somut bir saray ekonomisi içinde gerçekleştiğini göstererek sistemin şahıslar üzerinden okunabildiğini örneklemektedir.

Enderun'daki eğitimin Abdülhalim Paşa'nın meslek hayatındaki bir diğer belirleyici boyutu, dinî ve askerî becerilerin birlikte kazandırılmasıdır. Nitekim kendisinin hafız olduğu ve binicilik eğitimi aldığı bilinmektedir (Mert, 1996, s.325). Bir taraftan hafızlık, saray terbiyesi içinde dinî meşruiyeti temsil ederken; diğer taraftan binicilik, süvari sınıfına ve askerî pratiğe uygun bir beden eğitimi anlamına gelmektedir. Bu nedenle Abdülhalim Paşa'nın Enderun yılları, klasik Osmanlı seçkin yetiştirme sisteminin hâlâ etkili olduğu bir dönemi temsil eder. Geleneksel yapıda bir devlet adamı asla tek yönlü değildir ve pek çok beceriyi uhdesinde barındırmak durumundadır. Halim Paşa'nın sonraki kariyeri, bu klasik saray eğitimini modernleşen nizamiye ordusuna ve Tanzimat dönemi güvenlik yapısına taşıdığı için ayrıca önem kazanmaktadır. Başka bir ifadeyle Abdülhalim Paşa, Enderun terbiyesi ile modern askerî-idarî kariyer arasında köprü kuran bir kuşağın temsilcisidir.

2. Neferlikten Mirlivalığa: Asâkir-i Nizamiye'de Yükseliş

Abdülhalim Paşa'nın meslekî yükselişi, Osmanlı askerî yapısının 1826 sonrasında geçirdiği dönüşümle doğrudan bağlantılıdır. Enderun'da aldığı iyi eğitimin ardından çerağ edilen[1] Abdülhalim Paşa, 1826'da yeni kurulan Asâkir-i Nizamiye Süvari Bölüğü'nde 30 kuruş maaşla nefer olarak göreve başlamıştır. Bu tarih, Vak'a-i Hayriyye (bkz. Beydilli, 2012, ss.454-487) sonrasında yeni askerî düzenin kurulmaya başlandığı döneme rastlar. Dolayısıyla onun meslekî yaşamı, imparatorluğun klasik askerî kurumlarından modern nizamiye ordusuna geçiş sürecinin bireysel bir örneği olarak da okunabilir. Eski saray kökenli bir hizmetlinin modern süvari sınıfında nefer olarak başlaması, Osmanlı Devleti'nin yeni ordu için güvenilir ve eğitimli insan kaynağını farklı havuzlardan devşirdiğinin de göstergesidir.

Sicil kaydında verilen bilgilere göre Abdülhalim Paşa'nın yükselişi dikkat çekici bir hız taşımaktadır. 1826'da nefer olmuş; bir ay sonra onbaşı vekili; üç ay sonra çavuş vekili; bundan iki ay sonra ise çavuş unvanı alarak kısa zamanda yüzbaşılığa yükselmiş; iki yıl içinde Süvari Sipahi Alayı'nda kaymakam ağası[2], sonraki iki yılın ardından da süvari alayları kaymakamı olarak payelendirilmiştir (1830). 1835'te miralaylığa[3] ulaşan terfi silsilesini 1837'de mirlivalık[4] izlemiş, daha sonraki safhada feriklik[5] ve müşirlik[6] rütbelerine ulaşarak önemli görevler üstlenmiştir (Mehmed Süreyya, 1996, s.112). Abdülhalim Paşa'nın kariyer basamaklarını tırmanışını aşağıdaki tablodan daha net takip edebilmek mümkündür:

Tablo 1. Abdülhalim Paşa ve Ordu'daki Görevleri

Tarih	**Rütbe/Görev**	**Maaş (Kuruş)**
1826	Nefer	30
1826	Onbaşı Vekili	36
1826	Çavuş Vekili	40
1826	Çavuş	50
1826/1827	Yüzbaşı	(?)
1828	Kaymakam Ağası	500 (+5 nefer tayinatı)
1830	Kaymakam	900 (+12 nefer tayinatı)
1835	Miralaylık	(?)
1837	Mirliva	2.500 (+24 nefer tayinat)
1844	Süvari Mirliva	7.500
1849	Ferik	35.000
1860	Müşir	45.000

[1] Diğer bir tabirle çırak edilmek, çıkmak; sarayda görevli olanların saray dışındaki hizmetlere tayini anlamına gelir. Bkz. Uzunçarşılı, 1984, s.336-339.

[2] Kaymakam bugünkü yarbaya eşit rütbedir. Kıtadan yetişmiş kaymakamlara "ağa", Harbiye mezunlarına "bey" denilmiştir. *Kuruluşunun 700. Yılında Osmanlı Devleti*, 1999, s.26.

[3] Bugünkü albaya eşit bir rütbedir. Klâsik devirde alay beyi olup 1830'da miralay olmuştur. *700. Yılında Osmanlı Devleti*, 1999, s.26.

[4] Bugünkü tümgenerale, o zaman tuğgenerallik olmadığı için aynı zamanda tuğgenerale karşılık geliyordu. *700. Yılında Osmanlı Devleti*, 1999, s.26.

[5] Korgenerale eşit rütbedir. 1830'da II. Mahmut tarafından ihdas edilmiştir. 1904'ten önce ferik rütbesinin zaman zaman orgenerale karşılık geldiği, fakat protokolde korgeneral olduğu bilinmektedir. *700. Yılında Osmanlı Devleti*, 1999, s.26.

[6] Ordunun en büyük rütbesi müşirdir. Tanzimat'tan önce 25 Haziran 1832 tarihine kadar mareşal rütbesinin karşılığı "vezir" iken bu tarihten sonra "müşir" olmuş ve bu rütbe sadece askerlere verilmiştir. *700. Yılında Osmanlı Devleti*, 1999, s.26.

Abdülhalim Paşa'nın terfi aralıklarının kısalığı, onun yeni kurulan askerî düzende dikkat çeken isimlerden biri hâline geldiğini düşündürmektedir. Bu açıdan Paşa, nizamiye ordusunun yeni hiyerarşik düzeninin bir başarı örneği olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda bu yükseliş, ilerde üstleneceği geniş çaplı askerî-idarî görevlerin ön basamağı olmuştur. Çünkü savaş, isyan ve taşra güvenliği gibi alanlarda görevlendirilen yüksek rütbeli paşaların çoğunda aranan temel nitelikler, disiplinli bir yükseliş, güvenilir bir sicil ve farklı görev tiplerine intibak kabiliyetidir. Abdülhalim Paşa'nın ilerleyen yıllarda aynı anda hem askerî cephelerde hem zaptiye ve muhassıllık (bkz. Ortaylı, 1974, ss.13-29) gibi mülkî niteliği daha ağır basan alanlarda değerlendirilmesi, bu erken dönem terfi tecrübesiyle doğrudan ilgili olmalıdır.

3. İlk Cephe Tecrübeleri ve Askerî Meşruiyetin İnşası

Abdülhalim Paşa'nın askerî hayatının ilk büyük sınavı, 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi olmuştur. Paşa, Aydos, Şumnu, Silistre, Rusçuk, Sofya ve Kızanlık cephelerinde bulunmuş; burada takdire şayan niteliklere sahip olduğunu göstermiştir *(meâsir-i memduha-yı memuriyet âşinâyı ibraz eylemiştir)* (Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.19). Balkan coğrafyasında ve Tuna hattında edinilen bu ilk harp tecrübesi, bu alanda rüştünü ispat etmesini sağlamış ve onun ileriki yıllarda yeniden aynı sahalara gönderilmesinin zeminini oluşturmuştur. Bilindiği üzere Osmanlı devlet geleneğinde belirli coğrafyalarda savaş tecrübesi kazanmış subayların o bölgelere yeniden görevlendirilmesi yaygın bir uygulamadır; Abdülhalim Paşa'nın Rumeli hattındaki sürekliliği de bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Abdülhalim Paşa, Rus Harbi'nin hemen ardından, İşkodralı Mustafa Paşa'nın isyan hareketinin (Eyicil vd., 2021, ss.160-176) bastırılmasında Sadrazam Reşid Paşa'nın maiyetinde görev almıştır. Aynı şekilde Mehmed Ali Paşa vakasının (Altındağ, 2021) ilk ayağında 1831-1832'de vazife görmüştür. Anlaşılan odur ki, Halim Paşa düzenli ordular arası klasik savaşların yanında, merkezî devletin iç egemenlik krizlerinde de güvenilir bir saha kumandanı olarak kabul görmüştür. İç isyanların bastırılmasının, merkezî otoritenin meşruiyeti bakımından en az dış savaşlar kadar önemli olduğu herkesçe bilinmektedir. Bu sebeple Abdülhalim Paşa'nın kariyerinde isyan bastırma deneyiminin erken safhada öne çıkması tesadüf değildir. Nitekim söz konusu başarıların ardından 1835'te miralaylığa yükseltilmiş ve altın madalya ile ödüllendirilmiştir (DH.SAİDd. 1/526, s.265). Böylece askerî başarı ile nişan/terfi mekanizması arasındaki ilişki Abdülhalim Paşa için işletilmeye başlanmıştır.

Trablusgarp taraflarında baş gösteren isyanın (Atabaş, 2021) bastırılması sürecinde de Abdülhalim Paşa, Kaptan-ı Derya meşhur Çengeloğlu Tahir Paşa'nın maiyetinde bulunmuştur. Burada gösterdiği cesaret ve gayret münasebetiyle 1837'de, yani henüz otuz yaşındayken mirlivalığa terfi ettirilmiş ve ayrıca bir kıta madalya ile ödüllendirilmiştir (DH.SAİDd. 1/526, s.265; Mehmed Süreyya, 1996, s.112; Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.20). Bu bilgi birkaç açıdan önem taşır. İlki, Osmanlı Devleti'nin uzak ve hassas eyaletlerinde ortaya çıkan karışıklıklara gönderilen paşalar arasında onun giderek üst sıralara çıkmasıdır. İkinci olarak, genç yaşına rağmen mirlivalığa yükselmesi, merkezî devletin ona duyduğu güvenin olağanüstü seviyede olduğunu düşündürmektedir. Üçüncü açı ise Trablusgarp olayıyla, Abdülhalim Paşa'nın görev aldığı coğrafyanın Karadeniz, Balkanlar ve Rumeli sınırlarını aşarak; Akdeniz ve Kuzey Afrika taraflarına kadar genişlemesidir.

Bu ilk dönem görevleri topluca değerlendirildiğinde, Abdülhalim Paşa'nın kariyerinin daha başından itibaren iki temel eksen üzerinde yükseldiği görülür: birincisi dış cephe savaşları, ikincisi iç isyan ve asayiş meseleleri. Bu ikili tecrübe, onun daha sonra zaptiye, müşirlik ve yüksek taşra komutanlıkları gibi alanlarda tercih edilmesinin başlıca gerekçesidir. Zira 19. yüzyıl Osmanlı Devleti için askerî dirayet kadar iç güvenlik tecrübesi de yüksek değerdeydi ve görünen o ki Abdülhalim Paşa bu iki alanı birlikte temsil eden ender paşalardan biri hâline gelmişti.

4. Zaptiye, Taşra Güvenliği ve İdarî Görevler

Abdülhalim Paşa'nın kariyerinde 1840'lardan itibaren belirginleşen yönlerden biri, askerî kumandanlığın yanı sıra zaptiye ve taşra idaresi alanlarında da görevlendirilmeye başlanmasıdır. Bu bağlamda iç güvenlik idaresindeki ilk görev yeri 1840 senesinde 10 bin kuruş maaşla atandığı Kastamonu Zaptiye Nezaretidir. İlgili arşiv vesikasına göre Sinop muhafızlığı ile Kastamonu sancağı umur-ı zaptiyesini yürüten Ferik Hüseyin Paşa geçici olarak Dersaadet'e alındığından, uhdesinde bulunan bu muhafızlık ve zaptiye görevlerine Mirliva Abdülhalim Paşa vekâleten tayin edilmiştir (İ.DH. 7/331). Böylece sicilinde genel bilgi şeklinde sunulan gelişme resmî atama belgesiyle somut bir zemine kavuşmaktadır. Bu vazife, onun taşra güvenliği alanında ilk önemli idarî görevlerinden biri olmuştur.

1842/1843'te aynı maaşla Varna Umur-ı Zabıta Nezareti de uhdesinde olmak üzere Varna Muhassıllığına tayin edilmesiyle (DH.SAİDd. 1/526, s.265), Abdülhalim Paşa güvenlik ile mali-idarî denetimin birleştiği bir safhaya geçmiştir. Muhassıllık, taşra gelirlerinin düzenlenmesi ve devletin idarî nüfuzunun yerelde tesis edilmesi açısından son derece önemli bir memuriyettir. Buna zabıta nezaretinin de eklenmiş olması, Osmanlı taşrasında vergi, güvenlik ve idare arasındaki iç içe geçmişliğin örneklerinden birini teşkil etmesi bakımından da önemlidir. Paşa bu vazifeyi de hakkıyla ifa etmiştir. Ardından 1843-1844'te 7.500 kuruş maaşla Edirne ve Şumnu mevkiindeki Rumeli ordusu süvari mirlivalığına tayin edilmesi (DH.SAİDd. 1/526, s.265), Balkan hattındaki askerî rolünün hala devam ettiğini ortaya koyar niteliktedir. Tüm bu vazifelerden anlaşılacağı üzere Abdülhalim Paşa'nın 1840'lı yıllardaki meslekî yaşamı, güvenlik bürokrasisi ile askerî saha kumandanlığının iç içe geçtiği girift bir yapı istikametinde ilerlemiştir.

1848'de monarşiye son vererek cumhuriyeti kuran Fransız Devrimi'nin tüm Avrupa'ya yayılan fikir ve hareket dalgası esnasında ortaya çıkan mülteci meselesinin (bkz. Shaw vd, 2000, s.173-175; Karal, 2011, s.213-215) halli için Eflak'ta toplanan askerî fırkanın kumandanlığına tayin edilerek Bükreş'e gönderilmesi (DH.SAİDd. 1/526, s.265), Abdülhalim Paşa'nın siyasî güvenlik alanındaki rolünü daha da güçlendirmiştir. Tarih-i Ata'da burada gösterdiği güzel hizmetlerin karşılığı olarak feriklikle sevindirildiğinden bahsediliyorsa da (Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.20) sicil kaydında o sırada patlak veren Bosna hadisesi/isyanı (Gölen, 2002, ss.905-930) nedeniyle 35 bin kuruş maaş ve tayinat-ı mahsusa ile Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın yerine söz konusu fırkaya ferik olarak tayin edildiği kayıtlıdır (DH.SAİDd. 1/526, s.265). Arşivden temin edilen bir vesika da aktarılan bilgiyi desteklemektedir. Buna göre Ömer Paşa'nın komutasındaki Rumeli Ordusuna yeni kumandan olarak ferik rütbesine sahip birinin atanması lüzumu ortaya çıkmış ve süvari mirlivalarından Abdülhalim Paşa ismi üzerinde mutabık kalınmıştır. Bu münasebetle kendisine feriklik rütbesi tevcih edilen Abdülhalim Paşa'nın ataması gerçekleştirilmiştir (İ.DH. 198/11291).

Şumnu'da bulunan Ferik Abdülhalim Paşa uzun zamandır taşrada görevli olması sebebiyle ve bazı işlerini görmek için geçici olarak İstanbul'a gitmeyi dilemiş ve bu talep 14 Mart 1850 tarihinde uygun görülerek kendisine 20 gün müddetle İstanbul'da bulunma izin verilmişti (İ.DH. 209/12118). Ancak o süre dolduğunda eski görev yerine iade edilmek yerine, 2 Nisan 1850 tarihli bir emirle Memleketeyn'deki Osmanlı kuvvetlerinin kumandanlığına tayin edildi. Bu görev münasebetiyle kendisine 60 bin kuruş harcırah verilmişti (İ.HR.85/4143). 4 Nisan (A.MKT.NZD. 5/19) ve 7 Nisan (HR.SYS.2934/34) tarihli belgelerde Ferik Abdülhalim Paşa'nın Bükreş'e tayiniyle alakalı ayrılan ödenek ve maaş gibi diğer ayrıntılara da yer verilmişti. Görüldüğü üzere Abdülhalim Paşa kısa bir zaman aralığında sadece tek bir şehir veya memuriyet yerine hayli geniş bir Rumeli-Balkan güvenlik siyaseti içinde aktif olarak rol almıştır.

Abdülhalim Paşa Bükreş'te bulunduğu dönemde oldukça hassas görevler yürütmüş, askerî kumandan olmanın ötesinde siyasî istihbarat ve güvenlik denetimi yapan bir yönetici olarak boy göstermiştir. 30 Ağustos 1850 tarihli belge, Bükreş'in Margolu köyünde Karantinalar Müdürü Mösyö Mavros ile Rus taraftarlarının Krabova'da birleşerek Eflak Miralayı Salaman aracılığıyla ayaklanma çıkarmaya çalıştıklarına dair Abdülhalim Paşa'dan gelen yazı ve pusulanın Serasker Mehmed Ali Paşa tarafından takdim edildiğini kaydetmektedir (A.MKT.NZD. 13/85). Bu yazılanlar Paşanın sahadaki gelişmeleri merkeze düzenli biçimde aktaran, tehdit unsurlarını tespit eden ve siyasî güvenlik bakımından değerlendirme yapan bir aktör olduğunu açık biçimde belgelemektedir.

Abdülhalim Paşa'nın Osmanlı güvenlik bürokrasisi içindeki yükselişi ise Umur-ı Zaptiye Kaymakamlığı ile başlamaktadır. 17 Ekim 1851 tarihli arşiv kaydı, *umur-u zabtiyenin Makam-ı Seraskeri Nezareti altında idaresi için ferikan-ı kiramdan muktedir bir zat* aranırken, Rusçuk tarafından Dersaadet'e celp olunan Ferik Abdülhalim Paşa'nın "gayret ve dirayet ashabından" görülerek bu göreve tayin edildiğini yazar (İ.DH. 241/14654). 19 Ekim 1851 tarihli bir başka kayıt da bu tayini teyit etmektedir (A.MKT.NZD. 44/30). Mevcut sicil kaydında Paşa'nın tayinden doğan maaşı 35 bin kuruş olarak kaydedilmiştir (DH.SAİD. 1/526, s.265). Böylece Abdülhalim Paşa artık taşra güvenliğinin ötesinde merkezî zaptiye düzeninin üst kadrolarındaki yerini almıştır.

Yaklaşık dokuz ay devam eden zaptiye kaymakamlığı vazifesinin ardından Abdülhalim Paşa bu kez Havran'da ortaya çıkan isyanı bastırmakla görevlendirilir. Emrine verilen dört tabur nizamiye askeriyle vazifesini başarıyla tamamlayıp bölgede asayişi yeniden tesis etmiştir (DH.SAİD. 1/526, s.265). Abdülhalim Paşa'nın kariyerindeki devamlılık ve başarı gayet açıktır. Merkezi otorite tarafından bir yandan imparatorluk başkentinde zaptiye kaymakamlığı gibi kurumsal bir görev için istihdam edilirken diğer taraftan taşrada bir isyan hareketinin bastırılıp devlet düzeninin temininde vazife almıştır. Bu ikili rol aynı zamanda bir yandan Tanzimat Dönemi'nde kolluk kuvveti ve askerî güç arasındaki geçişkenliği ve diğer yandan devlet adamlarının her iki görevi de üstlenebilecek donanıma sahip olduğu gerçeğini yansıtmaktadır. Bu noktada Abdülhalim Paşa'yı devletin modern güvenlik aygıtının oluşumunda sorumluluk üstlenen/yüklenen askerî-idarî elitin ilk temsilcilerinden biri olarak değerlendirmek de mümkündür.

5. Kırım Savaşı, Kalafat Başarısı ve Askerî İtibarın Pekişmesi

Kırım Savaşı'nda da Halim Paşa sahnededir ve hatta askerî şöhretinin en görünür hâle geldiği dönem bu savaş yılları olmuştur (Karal, 2011, ss.238-241). Kendisi Rumeli harp mevkiinde bulunan İsakçı, Tulça ve Maçin cephelerinde kumandan olarak bulunmuştur (DH.SAİDd. 1/526, s.265). Buradan anlaşılacağı üzere savaşın Tuna ve Dobruca hattındaki stratejik bölgelerinde görevlendirilmiştir. Paşa burada da vazifesini en iyi şekilde yerine getirmiştir. Nitekim Rumeli Ordu-yu Hümâyunu müşiri olarak bulunduğu memuriyetlerde nizama uygun güzel hizmetleri ve bazı sefer ve muharebelerde ispat ettiği sadakat dolayısıyla biri 24 Eylül 1853'te üçüncü rütbeden (A.DVN.MHM.10/81) ve diğeri 30 Kasım 1853'te ikinci rütbeden (A.MKT.NZD. 114/28) birer kıta nişana layık bulunması bunun en büyük kanıtıdır. Böylece Kırım Savaşı'nın ilk safhasında Abdülhalim Paşa'nın askerî itibarı, resmî taltif sistemi üzerinden hızla pekişmiştir.

Tayyâr-zâde Atâ'nın aktardığı anlatıda bu vazife süreciyle alakalı farklı ayrıntılara ve yorumlara da yer verilmiştir. Burada anlatılanlar Abdülhalim Paşa'nın savaş alanındaki başarısının merkezde olduğu kadar komuta kademesi içinde de yankı uyandırdığını göstermektedir. Atâ'ya göre, kumandanlık vazifesindeki bilgisi ve başarısı Serdar Ömer Paşa'nın rekabetine sebep olmuştur. Ömer Paşa, onu tahkir amacıyla mevkie Tokadî Hasan Hakkı Paşa'yı göndermiş; ancak Abdülhalim Paşa buna içerlenmek yerine şartların gereği olarak onunla iş birliğini sürdürmüştür. Anlaşılan o ki Paşa yalnızca cesur ve başarılı değil, aynı zamanda vakur ve devlet terbiyesine uygun bir kimsedir. Atâ'nın bu anlatısı, geç Osmanlı askerî elitleri arasındaki rekabeti görünür kılmakla birlikte, Abdülhalim Paşa'nın ahlâkî üstünlüğünü de vurgulayan bir ton taşır. Nitekim daha sonra her ikisinin de o bölgeden uzaklaştırılması ve Abdülhalim Paşa'nın Vidin ve Kalafat tarafı kumandanlığına gönderilmesi, savaş alanındaki kadro düzenlemelerinin kişisel ilişkiler ve merkezî tasarruflarla nasıl şekillendiğini de ortaya koymaktadır. Bu durumsa tarihteki benzer her örnekte olduğu gibi cephe kanadında bir zafiyet doğurmuş ve paşaların bölgeden ayrılmasının akabinde diğer taraftan Rus saldırısı vuku bulmuştur (Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.20).

Kalafat safhası, Abdülhalim Paşa'nın askerî kariyerinde kahramanlık vurgusunun en yoğunlaştığı anlardan biridir. Tayyâr-zâde Atâ'nın ifadesiyle, bir gün refakatine aldığı bir alay süvari ile karşı tarafta bulunan Karayova'ya geçmiş, karşılaştığı Rus süvari alaylarına hücum ederek muzaffer olmuştur. Hiçbir zayiat vermediği gibi Ruslardan ele geçirilen iki top ile geri dönmüştür (Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.20). Ani hücum, soğukkanlı sevk ve kayıpsız dönüş gibi yüksek komutanlık meziyetleriyle örülmüş bir kahramanlık sahnesi olarak resmedilen bu hadise ve orduya kazandırılan düşman toplarıyla harp aletleri Ferik Abdülhalim Paşa'nın ikinci rütbeden bir kıta Mecidî nişanıyla taltifini sağlamıştır (İ.DH. 299/18921; A.DVN.MHM. 11/53).

Kırım Savaşı bağlamında Abdülhalim Paşa'nın adı yalnız resmî kayıtlarda değil, edebî zafer anlatılarında da yer almaktadır. Salih Hayri Bey'in hazırladığı Kırım Zafernâmesi adlı manzum eserde bu olayın beş beyitle tasvir edilmiş olması, onun savaş alanındaki başarısının dönemin edebî-kültürel hafızasına da kazındığını belgelemektedir. Bunun yanı sıra Silistre kuşatması sırasında Tayyâr-zâde Atâ'nın bizzat onunla birlikte bulunmuş olması, aktarılan bilgilerin tanıklık değerini artırmaktadır. Atâ, Avrupa'nın büyük güçlerinin tamamen Osmanlı tarafına meyletmesiyle Ruslarda hezimet emarelerinin belirdiğini, Tuna'nın beri tarafındaki Çanlı tabyada bulunan Mareşal Paskeviç ile General Şelder kumandasındaki Rus kuvvetlerinin geri çekilmeye zorlandığını ve bunların Tuna'nın öte yakasına atılmasında Abdülhalim Paşa ile Giridî-

zâde Mehmed Paşa'nın yararlıklarını bizzat gördüğünü ifade etmektedir. Bu sahneler de yine Kırım Zafernamesi'nde yerini bulmuştur (Mert, 1996, s.326-327; *Kırım Zafernâmesi,* 1988).

Savaşın ilerleyen evresinde, yardımcı Rus kuvvetlerinin ortaya çıkması sonucu görülen gereklilik üzerine Rumeli ordusunun bir kısmı Serdar Ömer Paşa'nın kumandasında Sivastopol, Gözleve ve Balıklıova taraflarına sevk edildiğinde Abdülhalim Paşa da bu harekâta katılmıştır. Her yerde olduğu gibi bu bölgede de Paşa kendisine verilen işlerde inkâr edilemez bir şecaat ve dirayet göstermiştir. Paşanın başarılı hizmetlerine duyulan takdir bu aşamadan sonra sadece Osmanlı Devleti ile sınırlı kalmamıştır. Öyle ki 1855 yılında, barıştan sonra, Fransa hükümeti tarafından bir kıta madalya ve Avusturya hükümeti tarafından Kommander Leopolt nişanı ile ödüllendirilmiştir (DH.SAİDd. 1/526, s.265). Bu uluslararası taltifler, Abdülhalim Paşa'nın müttefikler ve diplomatik ortaklar nezdinde de görünür bir askerî figür olduğunu kanıtlamaktadır.

6. Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî'den Arabistan Müşirliğine

Sicil kaydı, Tarih-i Atâ ve Sicill-i Osmânî'ye düşülen kayıtlara göre Ruslarla yapılan barışın ardından Abdülhalim Paşa İstanbul'a dönmüş ve feriklere mahsus maaş ve tayinat ile Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî'ye aza tayin edilmiştir (DH.SAİDd. 1/526, s.265; Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.20; Mehmed Süreyya, 1996, s.112). Talip Mert, 1855-1859 yılları arasında bu azalık görevini yürüttüğünü belirtmektedir (Mert, 1996, s.327). Aynı yıllarda, Sicill-i Osmânî'de (Mehmed Süreyya, 1996, s.112) Kasım-Aralık 1857'de yürüttüğü zaptiye müşiri kaymakamlığı vazifesi geçmekle birlikte, bu memuriyet başka kaynaklarda pek yer almaz. Anlaşılan bunca önemli vazife arasında kısa süreli ara görevler biyografik hafızada kolayca silikleşebilmekte, ancak sicil kayıtları yoluyla görünür hâle gelebilmektedir.

Halim Paşa, 1859 yılında aynı maaş ve tayinat ile 1853'ten beri olayların dinmediği Karadağ'a memur edilmiş, savaş sonrası yıllarda da kriz bölgelerine sevk edilen paşalar arasında bulunmayı sürdürmüştür (tafsilatlı bilgi için bkz. Karal, 2011, s.70-73). Burada gördüğü vazifenin detayları ile ilgili bir bilgi mevcut olmamakla birlikte dönüşüyle ilgili noktada kaynaklar arasında dikkat çekici bir farklılık vardır. Tarih-i Atâ, Karadağ memuriyetinden muvaffak olarak İstanbul'a döndüğünü söylerken, sicil kaydı dokuz ay sonra sağlık sorunları nedeniyle tedavi için izinli olarak İstanbul'a geldiğini belirtmektedir. Bu iki anlatım birbirini mutlak surette dışlamasa da, biri başarı vurgusunu, diğeri memuriyetin fiilî sona eriş sebebini öne çıkarmaktadır. Dönüş sebebini açıklığa kavuşturacak başka bir belge şu an için mevcut değildir. Ancak burada önemli olan, Karadağ görevinin ardından Abdülhalim Paşa'nın merkezde itibarının yükselmesi ve Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî reisliğine getirilmiş olmasıdır.

Bazı kayıtlarda atama tarihi 1860 olarak gösterilmişse de (Mert, 1996, s.327) 23 Kasım 1859 tarihli arşiv vesikası, Abdülhalim Paşa'nın Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî riyasetine tayin edildiğini açık biçimde ortaya koymaktadır (A.DVN. 147/93). Mehmed Süreyya da bu tayini "Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî riyaseti ferik Trabzonî Abdülhalim Paşa'ya tevcih" ifadesiyle kaydetmektedir (Mehmed Süreyya, tarihsiz, s.341). 7 Şubat 1860 tarihli başka bir belge bu görev için 20.700 kuruş maaş tahsis edildiğini bildirir (İ.MMS. 17/735). Sicil kaydında ise maaş 22.000 kuruş olarak geçmektedir (DH.SAİDd. 1/526, s.265). Burada görülen küçük maaş farkı ve tarihlendirme varyasyonu, sehven bir hata olabileceği gibi kaynak türlerinin muhasebe, sicil ve biyografi mantıklarına göre farklı detaylar öne çıkarmasından da kaynaklanmış olabilir. Buna rağmen Abdülhalim Paşa'nın 1859 sonu-1860 başında Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî reisliğine yükseldiği hususu sabittir.

Ne var ki Abdülhalim Paşa'nın merkezdeki bu yüksek görevi uzun süreli bir büro memuriyetine dönüşmemiştir. Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî reisliğine gelişinden dört ay kadar sonra, Şam'da ve Cebel-i Lübnan'da ortaya çıkan fesadın (Gökbilgin, 1946, ss.641-704) bastırılması için Hariciye Nazırı Fuad Paşa ile birlikte bölgeye gönderilmiştir. Kendisine 45.000 kuruş maaş ve müşirlik rütbesi tevcih edilerek V. Ordu Müşirliğine tayin edilmiştir (Mehmed Süreyya, 1996, s.112). 7 Temmuz 1860 tarihli belgede buradaki olayın detaylarına yer verilmiştir. Buna göre Beytüşşam havalisine asker ve donanma sevk edilmiş, Müşir Namık Paşa olayları çözmekte yetersiz kalmıştır. Olayların ahali-i İslam'a yayılmasından endişe edilmektedir. Vukuat alelade tedbirlerle yatıştırılamayacak seviyeye varmıştır ve daha büyük zorluklara neden olabilecek niteliktedir. Bu sebepler göz önünde bulundurularak "fevkalade murahhas ve memur" olduğu için olaylarla ilgili komisyon da emrine verilmek üzere Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî Reisi Abdülhalim Paşa Arabistan Ordusu Müşirliğine tayin edilmiştir. Bu görev kendisine vezirlik payesiyle beraber verilmiştir. Aynı belgede bu vazife için dört tabur asker daha tahsis edildiği ve ordunun eksiklerinin giderilmesi için hazineden 10.000 kese altın ayrıldığı belirtilmektedir (A.AMD. 92/72). Ayrıca paşaya 75.000 kuruş harcırah verilmesi uygun bulunmuştur (İ.DH. 458/30416). Bu ayrıntılar ışığında, Abdülhalim Paşa'nın sıradan bir ordu kumandanı olarak görülmediği, geniş yetki, mali kaynak ve idarî destekle donatılmış fevkalade bir kriz yöneticisi olarak bölgeye sevk edildiği açıktır.

Bu memuriyetin süresi ve mahiyeti konusunda da kaynaklar arasında belirgin farklar vardır. Tarih-i Atâ üç yıl kadar kusursuzca hizmet ettiğini ve ardından Fuad Paşa'nın ikinci sadaretinde Zaptiye Müşirliği için İstanbul'a çağrıldığını yazarken (Tayyâr-zâde, 2010, s.21), sicil kaydı dört yıl zarfında Şam hadisesini bastırdığını ve daha sonra Suriye askerî kurasını icra etmeyi de başardığını, bu hizmetleri dolayısıyla birinci rütbe Mecidî ve Osmanî nişanlarıyla ödüllendirildiğini belirtmektedir (DH.SAİDd. 1/526, s.265). 19 Şubat 1861 tarihli arşiv kaydı da birinci rütbeden Mecidî nişanı aldığını teyit etmektedir (A.DVN.MHM. 209/87). Buradaki üç yıl-dört yıl farkı, muhtemelen görevin başlangıç ve bitiş tarihlerinin farklı esas alınmasından kaynaklanıyor olabilir. Yukarıda bahsedildiği üzere atama yazısı Kasım 1859, maaş tahsisi Şubat 1860'a tarihlendirilmiştir. Bu durumda Şam'daki görev süresi üç yılı birkaç ay aşmıştır. Bu önemsiz farklılıklara rağmen bütün kaynakların birleştiği nokta, Abdülhalim Paşa'nın Şam/Lübnan krizindeki vazifesinde başarılı olduğudur. Üstelik onun bu bölgede yalnız asayişi tesis etmediği, aynı zamanda Suriye askerî kurasını icra ederek merkezî devletin kurumsal nüfuzunu güçlendirdiği anlaşılmaktadır. Bu da onun askerî ve idarî devletleşme süreçlerinde oynadığı etkin role işarettir.

7. Zaptiye Müşirliği, Meclis Üyelikleri ve Son Dönem Memuriyetleri

Tarih-i Atâ'nın aktardığı üzere, Abdülhalim Paşa Arabistan Müşirliği hizmetinin ardından Fuad Paşa'nın ikinci sadaretinde Zaptiye Müşirliği için İstanbul'a davet edilmiştir. Bu bilgi, 19 Şubat 1863 tarihli arşiv vesikasıyla doğrulanmaktadır. Söz konusu emirde, Şam'daki karışıklığın giderilmesinde görülen mükemmel tedbir ve gayretlerinden dolayı Abdülhalim Paşa'nın daima takdir edildiği, aynı beceri ve gayretinden başkentte de yararlanılmak istendiği ve padişah iradesiyle Zaptiye Müşirliğine atandığı belirtilmektedir (A.MKT.MHM. 256/56). 18 Şubat 1863 tarihli başka bir kayıt ise, Arabistan Ordusu Müşiri Abdülhalim Paşa'nın bir müddet Zaptiye Müşirliği vekâletinde bulunup ehliyetini ispat ettiği için bu makama asaleten tayin edildiğini, Serasker Hacı Raşid Paşa'nın da Arabistan Müşirliğine kaydırıldığını belgelemektedir (İ.DH. 503/34257). Bu kayıtta ayrıca Zaptiye Müşirliği maaşının 62.500 kuruş olduğu, fakat aslında

45.000 kuruşun yeterli görüldüğü, kalan 17.500 kuruşun ise sabık Zaptiye Müşiri Abdülkerim Paşa'ya tahsis edildiği de kayıtlıdır. Bu mali düzenleme, görev değişikliklerinin ne kadar karmaşık bir bütçe mantığı içinde yürütüldüğünün de göstergesidir.

10 Nisan 1863 tarihli maliye kaydı, bu karmaşıklığı daha da görünür kılmaktadır. Burada, Beşinci Ordu Müşiri Raşid Paşa'nın göreve başlama tarihinden merkeze varışına kadar müşirlik maaşının yarısının ona verilmesi, diğer yarısının selefi Halim Paşa tarafından alınması; buna karşılık Halim Paşa'nın Zaptiye Müşirliğine başlangıcından Dersaadet'e varışına kadar da ilgili maaşın yarısının kendisine, yarısının hazineye bırakılması istenmiştir. Ancak o sırada kaymakamlık hizmetinde bulunan Ferik Seyyid Paşa'ya da bir miktar ödeme yapılması lüzumu sebebiyle, hazineye aktarılacak payın tamamının veya uygun görülecek bir kısmının ona verilmesi düşünülmüştür (A.MKT.MHM. 260/22). Bu belge, Abdülhalim Paşa biyografisinin tayin evreleriyle ilgili verdiği bilgiler kadar devletin üst düzey askerî-idarî transferlerinin karmaşık mali rejimler içinde işlediğini göstermesi bakımından da önemlidir.

Abdülhalim Paşa Zaptiye Müşirliği görevinde de uzun süre kalamamıştır. Tarih-i Ata Abdülhalim Paşa'nın bu görevi yaklaşık bir yıl sürdürdüğünü; ardından bir süre evinde istirahat ettiğini belirtilmişse de (Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.21) 13 Ekim 1863 tarihli belge, bu sırada hâlihazırda Zaptiye Müşiri olan ve birinci rütbeden Osmanî ile Mecidî nişanlarına sahip Abdülhalim Paşa'nın Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye azalığına tayin edildiğini yazmıştır (C.DH.15/703). Ancak bu yeni safha da uzun sürmemiş; Paşa kısa süre sonra ikinci kez Beşinci Ordu Müşirliğine yani Arabistan Müşirliğine tayin edilmiştir. Sicill-i Osmânî bu görevi 1864'e tarihlendirirken (Mehmed Süreyya, 1996, s.112), Kuneralp tarih aralığı vererek Şubat 1864-Aralık 1865 arasında sürdüğünü belirtmektedir (Kuneralp, 1999, s.53). Sicil kaydına dokuz ay sonra sağlık sorunları nedeniyle istifa edip İstanbul'a döndüğü yazılmakla birlikte, verilen tarihlerle "dokuz ay" ifadesi tam örtüşmemektedir. Bu da kronolojik bakımdan dikkat gerektiren noktalardan biridir. Yine de sonuç değişmemektedir: Abdülhalim Paşa, ikinci Arabistan görevini de aktif biçimde yürütmüş, ancak sağlık sebepleriyle merkezde daha sakin bir memuriyete geçmiştir. 1866-1867'de 20.000 kuruş maaş ile selamlık resm-i âlîsine, selamlık törenlerini düzenlemeye memur edilmiştir (DH.SAİDd. 1/526, s.265; Mehmed Süreyya, 1996, s.112). Elbette bütün masa başı görevleri gibi bu görevi de uzun sürmeyecektir.

Girit Meselesi (Shaw, 2000, s.192-194) dolayısıyla Kasım 1867'de 30.000 kuruş maaşla Yanya'ya gönderilmesi, Abdülhalim Paşa'nın son büyük saha görevlerinden biridir. "Yanya ciheti fırka-i askeriyesi kumandanlığı" şeklinde geçen bu memuriyet, arşiv belgeleriyle de doğrulanmaktadır (DH.SAİDd. 1/526, s.265; Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.21; A.MKT.MHM. 422/7; İ.DH. 582/40509). Yanya görevi sırasında Abdülhalim Paşa'nın kaleme aldığı ve hudut güvenliği sorunlarını tartıştığı belge son derece kıymetlidir. Burada verilen bilgilere göre Yanya vilayetindeki askerî yapı üç sınıfa ayrılmıştır; zaptiye-i muntazama, kordon askeri denilen asker-i hıfziye ve zaptiye-i muvakkate adı verilen muhafız askerler. Abdülhalim Paşa'ya göre, bu birbirinden farklı işleyişe sahip üç sınıfın tek elde toplanması uygun değildir. Zaptiye-i askeriyenin idare ve kumandası başlı başına müstakil bir iş teşkil etmektedir. Paşa daha da ileri giderek, muhafaza askerleri etrafında oluşmuş menfaat ağlarını eleştirmekte; bunların savaş halinde belki işe yarayabileceğini, ancak normal zamanlarda envaiçeşit taşkınlık ve zarardan başka bir faydaları görülmediğini belirtmektedir. Ona göre Yunan hududu ile sahillerin güvenliği, düzensiz muhafaza birlikleriyle değil, nizamiye veya zaptiyeden tertip edilecek düzenli kuvvetlerle sağlanmalıdır. Bunun için üç taburun uygun mevkilere yerleştirilmesi ve iki tabur piyade ile iki bölük

süvari zaptiyenin tertip ve teşkili gereklidir (ŞD.2085/25). Bu belge, dönemin askerî yapılanmasının detayları hakkında bilgi vermenin yanında Paşa'nın askerî-idarî düşünce dünyasını doğrudan yansıtan nadir kayıtlardan biridir. Bu tespit ve öneriler Abdülhalim Paşa'nın bu tip görevlerde neden tercih edildiğini de açık biçimde ortaya koymaktadır. Abdülhalim Paşa'nın söz konusu görevinin sona ermesiyle alakalı verilen bilgiler daha önce verilen bazı örneklerde olduğu gibi yine çelişkilidir. Sicill-i Osmânî bu görevin Aralık 1868-Ocak 1869'da azille sonlandığını ileri sürerken (Mehmed Süreyya, 1996, s.112), Tarih-i Atâ ve sicil kaydı vazifesini tamamlayarak İstanbul'a döndüğünü söylemektedir (Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.21; DH.SAİDd. 1/526, s.265).

Yanya dönüşünün ardından Abdülhalim Paşa bir süre daha selamlık görevini sürdürmüş; 1870-71'de, 45.000 kuruş maaşla merkezi Erzurum olan IV. Ordu Müşirliğine atanmış ve bir yıllık vazife süresinin ardından İstanbul'a geri dönmüştür (DH.SAİDd. 1/526, s.265; Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.21). Ancak Sicill-i Osmânî bu görevi Eylül-Ekim 1871'e yerleştirmekte ve Ocak 1872'de azledildiğini yazmaktadır (Mehmed Süreyya, 1996, s.112). Bu tarihlendirme farkına rağmen, IV. Ordu Müşirliğinin Abdülhalim Paşa'nın son büyük taşra ordu komutanlıklarından biri olduğu açıktır. Dersaadet'e dönüşünden sonra kendisine 16.000 kuruş mazuliyet maaşı bağlanmış; 23 Aralık 1873 tarihli padişah iradesiyle de 20.000 kuruş maaş ve bir ferik tayinatı ile üyeleri nizamiye ordusu subaylığından yetişen müşirlerden müteşekkil olarak Bab-ı Seraskeri'de toplanan Meclis-i Tanzimat-ı Askeriye azalığına tayin edilmiştir (A.MKT.MHM. 470/92). Aynı atama 24 Aralık 1873 tarihli başka bir belgeyle de teyit edilmektedir (A.MKT.MHM.470/100).

Basiret gazetesi, Meclis-i Tanzimat-ı Askeriye'ye Abdülhalim Paşa ile birlikte atanan Zaptiye eski nazırı Mustafa Paşa'nın tayinini memnuniyetle karşılamış ve bu paşaların askerlik ilmine tamamen aşina, bulundukları hizmetleri hakkıyla ifa etmiş büyük müşirlerden olduklarını yazmıştı. Abdülhalim Paşa'ya ayrıca bir parantez açılarak "kendisinin özellikle elli seneden beri Osmanlı Devleti'nin her türlü harp ve isyan gibi olağanüstü meselelerinde hazır bulunarak sadakat, yiğitlik ve kahramanlığını ibraz ettiği belirtilmişti. Devamında umumun tevcih ve hüsnü nazarını celp etmiş bir şahsiyet olduğuna dikkat çekerek söz konusu üyeliğe atanmasının askerî işler bakımından sahip olduğu tecrübesinden yararlanılacağından herkesin memnuniyetini doğurmuştur denilmişti (*Basiret,* nr. 1114) Bu değerlendirme, Abdülhalim Paşa'nın kamuoyundaki itibarını yansıttığı gibi, biyografisinin merkezî temalarından birini de doğrulamaktadır: O, devlet nezdinde ve kamu hafızasında, tecrübesi savaşlar ve isyanlar içinde sınanmış bir devlet adamı ve askerdir.

Meclis-i Tanzimat-ı Askeriye kısa süre sonra lağvedilmiş ve Abdülhalim Paşa Şûrâ-yı Devlet azalığına memur edilmiştir (Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.21). Sicill-i Osmânî bu üyeliği 1876'ya tarihlendirirken (Mehmed Süreyya, 1996, s.112), 1878 salnâmesindeki "Meclis-i Hassa memur" kaydı (*Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye,* 1878, s.28) da onun merkezî meclisler çevresindeki varlığına işaret etmiştir. Sicill-i Osmânî'ye göre Mart 1878'de, 15.000 kuruş maaş ve ferik tayinatı ile Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî'nin ikinci reisliğine getirilmiş; birkaç ay sonra Anadolu Divan-ı Harp reisliği de ilave memuriyet olarak kendisine tevdi edilmiştir. Yine bu tarihlerde Âyan Meclisine dâhil edilmiş ve maaşı 20.000 kuruşa yükseltilmiştir. Bazı araştırmalara göre 1878'de Sultan Abdülaziz vakasına karışan Damat Mahmud Celaleddin Paşa'nın muhakemesi için kurulan divan-ı harbe başkanlık etmiştir (Mert, 1996, s.328). Fakat bu görevi doğrulayacak bir kayıt bulunmadığı gibi Mahmud Celaleddin Paşa'nın böyle bir suçtan yargılanmadığı da bilinmektedir

(Akyıldız, 2019, ss.175-177). Bu son tayinlerde göze çarpan bir husus da onun kariyerinin -yaşının getirdiği gerekliliklerden olsa gerek- aktif saha kumandanlığından meclis ve şûrâ üyeliklerine kaydırılmış olmasıdır.

Salnâme kayıtları bu son dönem konumunu daha da netleştirir. Buna göre Halim Paşa 1879 ve 1880'de Dâr-ı Şûrâ Reis-i Sânisi olarak görünmekte (*Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye,* 1879, s.61); 1880, 1881 ve 1882 yıllarında Âyan heyeti arasında bulunmaktadır. 1882'de görevinin karşısı boş bırakılmış olsa da adı ve nişanları kayıtlıdır (*Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye,* 1882, s.90). 1883 ve 1884'te müşir olarak (*Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye,* 1883, s.43; *Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye,* 1884, s.125) yer almıştır. Son olarak 9 Mayıs 1885'te şeyhül-haremlik vazifesine tayin edilmişse de yaşlılığı dolayısıyla bu görevden affedilmiş ve "şeyhül-haremlikten münfasıl ayandan" şeklinde kayıt düşülmüştür (*Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye,* 1885, s.79). Bu geç dönem mansıplarıyla Abdülhalim Paşa, aktif hizmet kapasitesi azalmış olsa bile devlet seçkinleri içindeki sembolik ve kurumsal yerini muhafaza etmiştir.

8. Nişanlar, Madalyalar ve Devlet Nezdindeki İtibar

Abdülhalim Paşa'nın kariyerinin önemli göstergelerinden biri, aldığı nişan ve madalyalardır. Bunlar yalnız şahsî taltif araçları değil, devletin hangi hizmetleri görünür ve ödüllendirilmeye değer gördüğünü gösteren meşruiyet araçlarıdır. İşkodralı Mustafa Paşa isyanı, Mehmed Ali Paşa vakası ve İşkodra tarafındaki karışıklıkların bastırılmasındaki başarıları sonrasında 1834/1835'te miralaylığa yükseltilmesi ve bir kıta altın madalya ile ödüllendirilmesi (DH.SAİDd. 1/526, s.265), meslek hayatının erken evresindeki ilk büyük taltif halkasını oluşturur. Trablusgarp isyanının bastırılmasındaki cesareti dolayısıyla 1837'de mirlivalığa terfi ettirilmesi ve ayrıca bir madalya verilmesi (DH.SAİDd. 1/526, s.265; Mehmed Süreyya, 1996, s.112), onun kriz bölgelerinde sınanmasının ve ödüllendirilmesinin ikinci adımıdır.

1848-1850 aralığındaki Memleketeyn/Bükreş ve Bosna bağlamında ise, Abdülhalim Paşa'ya Rusya Devleti tarafından murassa birinci rütbe Saint George nişanı verilmiştir (DH.SAİDd. 1/526, s.265). Bu ödül, uluslararası düzeyde tanınan bir askerî figür hâline gelmeye başlamasına delalettir. Kırım Savaşı yıllarında üçüncü rütbe Mecidî nişanı (A.DVN.MHM. 10/81), ardından ikinci rütbeden bir kıta Mecidî nişan (A.MKT.NZD. 114/28) ve Kalafat muzafferiyeti sonrasında ikinci rütbe Mecidî nişanı (İ.DH. 299/18921) ile ödüllendirilmesiyle, savaş alanındaki başarısı sistematik olarak taltif ediliyordu. 19 Şubat 1861 tarihinde Şam/Suriye hizmetleri nedeniyle birinci rütbe Mecidî ile Osmanî nişanlarını almasıyla (A.DVN.MHM. 209/87), en yüksek dereceli nişanlara ulaşmış oldu. Bunun yanı sıra, Kırım Savaşı sonrasında Fransa hükümetinden bir kıta madalya ve Avusturya hükümetinden Kommander Leopolt nişanı alması (DH.SAİDd. 1/526, s.265), Osmanlı askerî seçkinlerinin Avrupa diplomatik taltif sistemine dâhil oluşunun da bir örneğini teşkil etmektedir.

Nişan ve madalyaların dağılımına bakıldığında, Abdülhalim Paşa'nın ödüllerinin üç ana hizmet ekseni etrafında toplandığı görülür: savaş alanındaki başarı, isyan ve fesadın bastırılması, merkezî güvenliğin ve devlet otoritesinin tesisi. Bu yönüyle nişanlar, onun hem askerî cesaretini hem de idarî dirayetini belgelendirmiştir. Abdülhalim Paşa'nın biyografisi bu bakımdan, XIX. yüzyıl Osmanlı taltif rejiminin işleyişini anlamak açısından da oldukça elverişli bir örnektir.

Tablo 2. Abdülhalim Paşa'nın Aldığı Nişan ve Madalyalar

Tarih	Nişan / Madalya	Veren Devlet	Veriliş Gerekçesi
1834/1835	Bir Kıta Altın Madalya	Osmanlı	İşkodralı Mustafa Paşa ile Mehmed Ali Paşa isyanlarının bastırılmasındaki rolü ve askerî başarıları.
1837	Bir Kıta Madalya	Osmanlı	Kaptan-ı Derya Çengeloğlu Tahir Paşa'nın maiyetinde Trablusgarp isyanının bastırılması sırasında gösterdiği cesaret.
1848-1850	Murassa Birinci Rütbe Saint George Nişanı	Rusya	Memleketeyn (Bükreş) ve Bosna bağlamındaki görevleri.
24 Eylül 1853	Üçüncü Rütbe Mecidî Nişan	Osmanlı	Kırım Savaşı'nın ilk safhasında, Tuna ve Dobruca hattındaki (Rumeli Ordu-yu Hümâyunu) nizama uygun hizmetleri ve sadakati.
30 Kasım 1853	İkinci Rütbe Mecidî Nişanı	Osmanlı	Kırım Savaşı'ndaki başarılı kumandanlığının devamı dolayısıyla.
1853 Sonrası	İkinci Rütbe Mecidî Nişanı	Osmanlı	Kalafat'a Karayova'ya geçerek Rus süvari alaylarına hücum etmesi, hiçbir zayiat vermeden Rus toplarını ele geçirerek kazandığı muzafferiyet.
1855	Bir Kıta Madalya	Fransa	Kırım Savaşı'nın ilerleyen safhasında (Sivastopol, Gözleve ve Balıklıova harekâtları) gösterdiği inkar edilemez şecaat ve dirayet.
1855	Kommander Leopolt Nişanı	Avusturya	Kırım Savaşı sırasındaki askerî başarıları dolayısıyla barıştan sonra müttefik güçlerin sunduğu uluslararası taltif.
19 Şubat 1861	Birinci Rütbe Mecidî ve Osmanî Nişanları	Osmanlı	V. Ordu (Arabistan) Müşiri sıfatıyla Şam/Suriye (Cebel-i Lübnan) isyanını başarılı bir şekilde bastırması ve Suriye askerî kurasını icra etmesi.

9. Karakter ve Ahlaki Temsil

Osmanlı biyografik kaynakları, bir devlet adamını yalnız görevleri ve rütbeleriyle değil, aynı zamanda ahlâkî nitelikleriyle de tanımlama eğilimindedir. Abdülhalim Paşa hakkında verilen karakter tasvirleri de bu geleneği yansıtır niteliktedir. Halim Paşa kısa boylu, güler yüzlü, cesur, derviş-meşrep ve alçak gönüllüydü (Mehmed Süreyya, 1996, s.112). Tayyâr-zâde Atâ, onu cesareti, sağlam karakteri, sadakati, kararlılığı, inançlarındaki metaneti ve dürüstlüğüyle öne çıkan; kusurlardan uzak ve üstün insani vasıflarla donanmış bir şahsiyet olarak tasvir eder (Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s.22). Böylece ahlâkî bir portre çizer. Burada dikkat çeken, Abdülhalim Paşa'nın başarılı bir kumandan olduğu kadar, sadakat ve doğruluk bakımından da örnek gösterilen bir devlet adamı şeklinde sunulmasıdır. Sicil kaydında, bulunduğu memuriyetlerden ayrılışlarının nakil ve istifa suretleriyle olduğu, memuriyet işlerine ilişkin hiçbir şeyle itham edilmediği ve hiçbir zaman muhakeme altına alınmadığı özellikle vurgulanmaktadır. Paşa tüm bu yönleriyle, geç Osmanlı bürokrasinde "lekesiz hizmet" idealinin güçlü bir temsilcisi olmuştur. Zira bir devlet adamının ve askerin başarılarının yanında, görevden ayrılış biçimi ve hakkında cezaî süreç işletilip işletilmediği de itibarının parçasıdır.

Bu ahlâkî temsil ile Atâ'nın Kırım Savaşı sırasında aktardığı Ömer Paşa rekabeti anlatısı arasında da uyum vardır. Abdülhalim Paşa'nın kendisini küçük düşürmeye yönelik bir hamle karşısında kırgınlık göstermemesi, şartların gereği olarak iş birliğini sürdürmesi ve görevini vakarla yapmaya devam etmesi, biyografik anlatılarda onun üzerine inşa edilen kişilik özelliklerinin sahadaki bir örneği gibidir. Dolayısıyla karakter tasvirleri, soyut methiyeler olmaktan ziyade, onun hayat hikâyesi içinde desteklenen bir ahlâkî çerçeveye yaslanmaktadır. Bu da Abdülhalim Paşa'nın biyografik hafızada neden olumlu ve seçkin bir yere sahip olduğunu açıklar.

Abdülhalim Paşa, askerî başarıları, çalışkanlığı, ideal devlet adamlığı ve ahlâkî vasıflarını adının yanında miras bırakarak 5 Nisan 1885'te dünyadan göçmüş, Eyüp Sultan Bahariye'de defnedilmiştir (DH.SAİDd. 1/526, s.265; Mert, 1996, s.328). Böylece uzun ve çok katmanlı bir devlet hizmeti hayatı sona ermiştir.

Sonuç

Abdülhalim Paşa'nın hayatı ve kariyeri, XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin askerî ve idarî dönüşümünü tek bir şahsiyet üzerinden izlemeyi mümkün kılmaktadır. Giresun doğumlu olup kaynaklarda Trabzonlu olarak da anılan, bir sandalcının oğlu olan Abdülhalim Paşa; sıbyan mektebi ve Enderun terbiyesiyle yetişmiş, Asâkir-i Nizamiye süvari sınıfında neferlikten müşirliğe kadar yükselmiş, Osmanlı-Rus Harbi'nden Kırım Savaşı'na, İşkodra ve Trablusgarp isyanlarından Şam ve Cebel-i Lübnan krizine, Zaptiye kaymakamlığından Arabistan ve IV. Ordu müşirliğine, Yanya hudut güvenliğinden Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî reisliğine, Meclis-i Vâlâ, Şûrâ-yı Devlet ve Ayan üyeliğinden Zaptiye müşirliğine kadar çok geniş bir görev yelpazesinde hizmet etmiştir. Bu meslekî yaşam çizgisi, onun sıradan bir askerî memur olmadığını; imparatorluğun farklı zamanlarda ve farklı coğrafyalarda başvurduğu çok yönlü bir yüksek devlet adamı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Kaynaklar arasında yer alan tarih, süre ve görev sonlarına ilişkin farklılıklar, Abdülhalim Paşa biyografisinin eleştirel yöntemle ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bükreş memuriyetinin 1848 olayları bağlamında başlayıp 1850'de belge trafiğine konu olmaya devam etmesi; Karadağ ve ikinci Arabistan görevlerinin başarı, sağlık ve azil eksenlerinde farklı biçimlerde anlatılması; IV. Ordu müşirliği ile Ayan üyeliğinin tarihlendirilmesindeki kaymalar; hepsi, geç Osmanlı biyografi yazımının parçalı doğasını göstermektedir. Ancak bu parçalı yapı, Abdülhalim Paşa'nın önemini azaltmak yerine artırmaktadır. Çünkü farklı kaynak türleri birlikte okunduğunda, onun devlet nezdindeki temel işlevi çok açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır: savaş, isyan, hudut güvenliği, asayiş ve yüksek idarî düzenlemeler gibi kritik alanlarda güvenilir bir paşa olarak tekrar tekrar görevlendirilmiştir.

Çağdaş kaynakların ve biyografik anlatıların buluştuğu bir diğer nokta da onun itibarıdır. Basiret'in elli yıllık hizmet tecrübesini, harp ve isyanlardaki sadakat ve kahramanlığını öne çıkarması; Sicill-i Osmânî'nin onu cesur, derviş-meşrep ve alçak gönüllü sayması; sicil kaydının hakkında hiçbir itham ve muhakeme bulunmadığını özellikle belirtmesi; Abdülhalim Paşa'nın aynı zamanda "temiz ve muteber" bir devlet adamı olarak hatırlandığının belgeleridir. Bu sebeple Abdülhalim Paşa, XIX. yüzyıl Osmanlı devlet ricali arasında gerçekten de parlak bir mevkie sahiptir. Sonuç olarak Abdülhalim Paşa, Osmanlı devletinin savaş ve kriz çağında şekillenen askerî-idarî seçkinler kuşağının en dikkat çekici simalarından biri olarak tarihteki yerini almıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları
Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Amedi Kalemi Evrakı (A.AMD.): 92/72.
Divan (Beylikçi) Kalemi Defterleri (A.DVN.): 147/93.
Divân Kalemi Mühimme Kalemi Evrakı (A.DVN.MHM.): 10/81; 11/53; 209/87.
Sadâret Mektubî Kalemi Mühimme Kalemi Evrakı (A. MKT. MHM.): 256/56; 260/22; 422/7; 470/100; 470/92.
Sadâret Mektubî Kalemi Nezâret ve Devâir Yazışmalarına Ait Evrak (A.MKT.NZD): 5/19; 13/85; 44/30; 114/28.
Cevdet Dahiliye Evrakı (C.DH.): 15/703.
Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Komisyonu Defterleri (DH. SAİDd): 1/526.
Hariciye Nezareti Siyasi Kısmı Evrakı (HR.SYS.): 2934/34.
İrade Dahiliye Evrakı (İ.DH.): 198/11291; 209/12118; 241/14654; 299/18921; 458/30416; 503/34257; 582/40509; 7/331.
İrade Hariciye Evrakı (İ.HR.): 85-4143.
İrade Meclis-i Mahsus Evrakı (İ.MMS.): 17/735.
Şura-yı Devlet Evrakı (ŞD.): 2085/25.

Salnameler
Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye, 1878.
Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye, 1879.
Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye, 1882.
Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye, 1883.
Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye, 1884.
Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye, 1885.

Süreli Yayın
Basiret, nr. 1114.

Araştırma ve İnceleme Eserleri
AKYILDIZ, Ali. (2019). "Mahmud Celaleddin Paşa, Damat", *DİA*, (Cilt Ek-2, Ankara: TDV Yay.) 175-177.
ALTUNDAĞ, Şinasi. (2021). *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı: Mısır Meselesi, 1831-1841*, 1. Kısım, Ankara: Türk Tarih Kurumu (TTK).
ATABAŞ, Cemal. (2021). *Trablusgarp Eyaleti'nde Merkezi İdarenin Tesisi ve Şeyh Guma İsyanı (1835-1858)*, Ankara: TTK.
BEYDİLLİ, Kemal. (2012). "Vak'a-i Hayriyye", *DİA*, (C. 42, İstanbul: TDV Yay.) 454-457.
EYİCİL, Ahmet vd. (2021). "1830-1835 İşkodra İsyanının Rumeli'ye Etkisi". *BELLEK Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 160-176.
GÖKBİLGİN, M. Tayyip. (1946). "1840'tan 1861'e Kadar Cebel-i Lübnan Meselesi ve Dürziler", *Belleten*, 10(40), 641-704.
GÖLEN, Zafer. (2002). "1849-1851 Bosna Hersek İsyanı", *Belleten*, 66(247), 905-930.

KARAL, Enver Ziya. (2011). *Osmanlı Tarihi*, VI, Ankara: TTK.
Kırım Zafernâmesi. (1988). (Haz. Salih Hayri vd.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
KUNERALP, Sinan. (1999). *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922)*, İstanbul: Isis Yay.
Kuruluşunun 700. Yılında Osmanlı Devleti. (1999). Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay.
Mehmed Süreyya. (tarihsiz). *Nuhbetü'l-vekayi*, 1, İstanbul.
Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmanî*, I, (Haz. Nuri Akbayar), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
MERT, Talip. (1996). "Abdülhalim Paşa", *Giresun Tarihi Sempozyumu Bildiriler*.
ORTAYLI, İlber. (1974). *Tanzimat'tan Sonra Mahalli İdareler (1840-1878),* Ankara.
SHAW, Stanford J. vd. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, 2, İstanbul.
Tayyâr-zâde Atâ. (2010). *Osmanlı Saray Tarihi, Târîh-i Enderûn*, III, (Haz. Mehmet Arslan), İstanbul: Kitabevi.
UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. (1984). *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, Ankara: TTK.

EXTENDED ABSTRACT

This study examines the life and career of Abdülhalim Pasha (1807/1808–1885) as a case through which the military, administrative, and security transformations of the nineteenth-century Ottoman Empire can be traced at the individual level. Born in Giresun and also identified in contemporary biographical sources as being from Trabzon, Abdülhalim Pasha was the son of a boatman serving in the imperial boathouse. After receiving his elementary education, he entered the Kiler-i Hassa ward of the Enderun at an early age, where he acquired the discipline, literacy, religious education, and practical skills associated with palace service. His subsequent entry into the newly established Asâkir-i Nizamiye cavalry in 1826 placed him at the intersection of two institutional worlds: the classical palace tradition and the modernizing military order that emerged following the abolition of the Janissary corps. Beginning his military career as a private, he rose steadily through the ranks and ultimately attained the rank of müşir. His trajectory therefore offers a notable example of the integration of palace-trained personnel into the nineteenth-century Ottoman military-administrative establishment.

The study reconstructs Abdülhalim Pasha's long career through a critical and comparative reading of diverse sources, including the Sicill-i Ahvâl registers, Sicill-i Osmânî, the narratives of Tayyâr-zâde Atâ and Mehmed Süreyya, Ottoman state yearbooks, the newspaper Basiret, and numerous archival documents. Although these sources frequently corroborate one another, they also differ regarding appointment dates, terms of office, reasons for particular assignments, and the circumstances surrounding the termination of certain posts. Rather than treating such discrepancies merely as obstacles, the article approaches them as evidence of the fragmented character of late Ottoman biographical writing. This method demonstrates the importance of cross-reading personnel records, narrative accounts, official documents, newspapers, and yearbooks in reconstructing the careers of high-ranking Ottoman officials.

A defining feature of Abdülhalim Pasha's professional life was his repeated deployment to regions marked by war, rebellion, political instability, and security concerns. His early military experience included the Ottoman-Russian War of 1828–1829, followed by participation in the suppression of the rebellions associated with Mustafa Pasha of Shkodra, Mehmed Ali Pasha, and disturbances in Tripoli. From the 1840s onward, his responsibilities increasingly combined

military command with policing, provincial administration, and political security. His appointments in Kastamonu, Varna, Wallachia, and Bucharest, followed by his rise within the central zaptiye administration, illustrate the close relationship between military authority and internal security in the Tanzimat period.

The Crimean War marked a decisive stage in the consolidation of Abdülhalim Pasha's military reputation. He served on the Danubian and Balkan fronts, participated in operations around İsakçı, Tulça, Maçin, Vidin, Kalafat, and Silistre, and later took part in the Crimean battlefield. His success at Kalafat became particularly prominent in both official records and literary accounts. In the following years, he continued to be entrusted with highly sensitive posts, including membership and later the presidency of the Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî, duties in Montenegro, command of the Fifth Army during the Damascus and Mount Lebanon crisis, the Zaptiye Müşirliği, command assignments in Yanya and the Fourth Army, and membership in major imperial councils. His report on security arrangements along the Greek frontier further demonstrates his ability to assess institutional deficiencies and propose more regular and centralized forms of military and policing organization.

The article also emphasizes the importance of promotions, decorations, and moral reputation within the Ottoman system of official legitimacy. Abdülhalim Pasha received numerous Ottoman and foreign decorations in recognition of his achievements in warfare, the suppression of rebellion, and the restoration of state authority. These honours were not merely personal distinctions; they also reflected the types of service that the Ottoman state sought to reward and publicly recognize. Contemporary biographical sources likewise emphasized his courage, loyalty, modesty, integrity, and exemplary conduct. Personnel records specifically noted that he had never been accused or tried for misconduct in office, reinforcing his image as a representative of the ideal of "unblemished service."

Ultimately, Abdülhalim Pasha emerges not simply as a successful soldier or administrator, but as a versatile high-ranking official repeatedly called upon whenever the empire confronted war, rebellion, frontier insecurity, internal disorder, or institutional strain. His career, spanning more than half a century, provides a revealing perspective on the career patterns, reward mechanisms, legitimacy practices, and conception of state service that shaped the nineteenth-century Ottoman military-bureaucratic elite.